

Kolok András Bese

Utolérési idők – példák és ellenpéldák a sikeres gazdasági felzárkózásra

A magyar gazdaság, amely a 2010-es években egyensúlyi felzárkózási pályán haladt, a 2020-as években új kihívások sorozatával szembesült. A modern gazdaságtörténetben eredményesen felzárkózó országok azonosítása és sikerük megértése segíthet a hazai kihívásokra adandó válaszok megtalálásában is. Japán és az ázsiai kis tigrisek (Dél-Korea, Hongkong, Szingapúr és Tajvan) eredményei az állam innovatív és ösztönző szerepvállalására hívják fel a figyelmet, Észtország pedig a sikeres digitalizációs átállás példája. Fontos ugyanakkor tanulni más országok kudarcaiból is. Közepes jövedelmi csapdának nevezik azt a jelenséget, amikor egy növekedési időszak megtorpan, és ez évekre, vagy akár évtizedekre is visszaveti egy ország gazdasági fejlődését. Görögország 2008 óta közel 20 százalékponttal távolodott az USA fejlettségétől, ami intő jel a reformok elmaradásának következményeire.

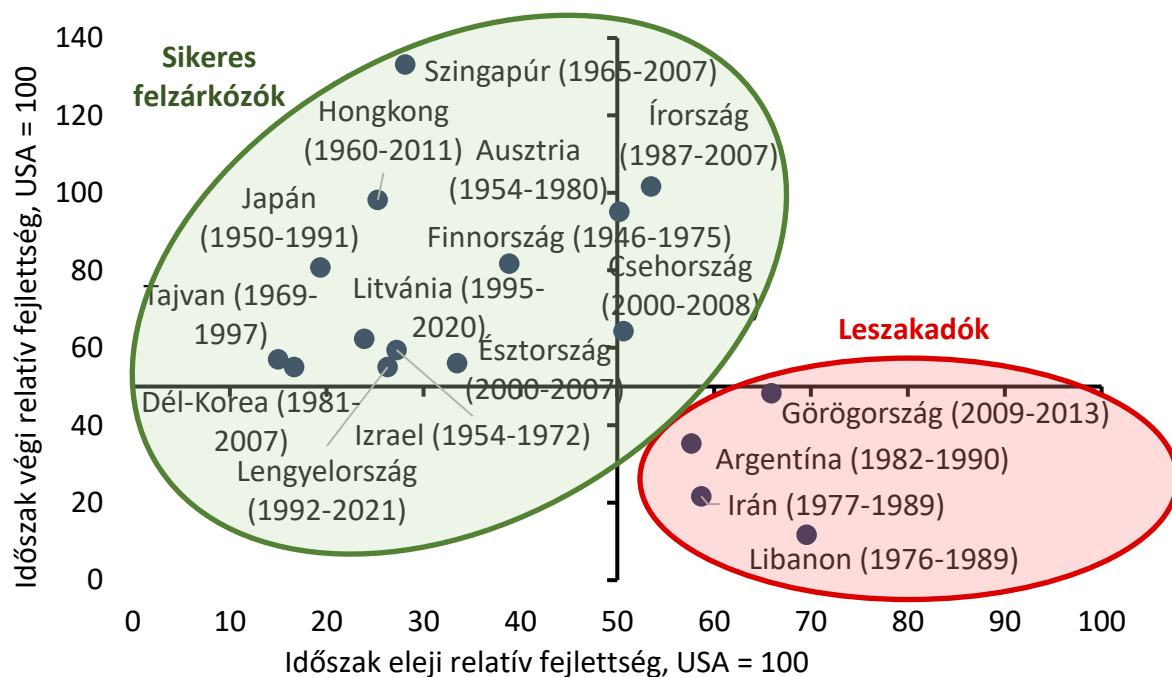
A gazdasági fejlettség legnépszerűbb mérőszáma az egy főre jutó GDP, amelyet az országok közti korrekt összehasonlíthatóság érdekében vásárlóerő-paritáson érdemes kifejezni. Minden elemzés a mérőszám helyes kiválasztásával kezdődik, így a felzárkózás vizsgálata is. A gazdasági fejlettséget hagyományosan az egy főre jutó GDP segítségével szokás mérni, amelyet a közös deviza mellett fontos az országok között eltérő árszínvonallal is korrigálni – ez a vásárlóerő-paritás. Az idősoros vizsgálathoz fix áras vásárlóerőparitáson mért adatokat célszerű használni, ami tisztán a gazdaság reálnövekedésére és a népesség számának alakulására épül, így – a folyó áras adatokkal ellentétben – a vásárlóerő-paritás módszertanából fakadó hatások kivédésre kerülnek. Jelen cikkben az egyes országok konvergenciafolyamatait az USA szintjéhez viszonyított fix áras, vásárlóerőparitáson mért GDP/fő mutató segítségével mutatom be.

A sikeres felzárkózási folyamatnak nincs egységes definíciója. A sikeres konvergenciát végrehajtó országokat abból a csoportból válogattuk ki, amelyek fejlettsége az USA egy főre jutó GDP-jének 55 százaléka alatti szintről legalább 20 százalékpontos javulást ért el magas GDP növekedés mellett. Az alábbi elemzésben nem vettük figyelembe az olyan kisebb gazdaságokat, amelyek elsődlegesen nyersanyagkitermelés segítségével gazdagodtak meg. Az általunk azonosított sikeresen felzárkózó országok köre: Ausztria, Dél-Korea, Észtország, Finnország, Hongkong, Írország, Izrael, Japán, Litvánia, Lengyelország, Szingapúr és Tajvan (1.

ábra). Leszakadó országoknak azt tekintettük, amelyeknél a fejlettség egy ponton meghaladta az USA 50 százalékát, ezt követően viszont legalább 10 százalékpontos veszteséget szenvedtek el. A Szovjetunió és Jugoszlávia szétesése utáni turbulenciák következtében ideiglenesen lemaradó, valamint a nyersanyag-termelő országokat ebben az esetben sem vizsgáltuk. A leszakadóként azonosított országok: Argentína, Görögország, Irán és Libanon.

A gazdasági felzárkózási folyamat a neoklasszikus elmélettel szemben nem automatikus és időben sem folyamatos. Egy fejlődő és feltörekvő gazdaság számos csapdahelyzettel szembesülhet, ami hosszabb, rövidebb ideig megakasztja, akár teljesen le is állítja a felzárkózást. Ilyen csapdahelyzet a közepes jövedelem csapdája, amely hazánk gazdasági konvergenciája szempontjából kiemelt elemzési kérdés.

1. ábra: Az időszak végi és eleji relatív fejlettség alakulása a vizsgált országokban

Megjegyzés: A fejlettségi adatok 2021. évi fix áras vásárlóerőparitáson számolt (PPP) adatok szerint. Tajvan 2018. évi fix áras (PPP) adatok alapján.

Forrás: Maddison, WDI alapján MNB-becslés

A sikeresen felzárkózó országok gazdasága a kiemelkedő felzárkózási időszakaikban évente átlagosan 6,7 százalékkal bővült és 1,7 százalékponttal közeledtek az USA fejlettségi szintjéhez (1. táblázat). Ezekre az országokra jellemző, hogy az innováció és a magasan képzett munkaerő fűtötte a felzárkózást, de sok esetben sikeresen használták ki földrajzi és gazdasági adottságaikat is.

1. táblázat: A sikeresen konvergáló országok növekedési jellemzői

Ország	Időszak kezdete	Időszak vége	Időszaki átlagos GDP növekedés (%)	Időszak eleji relatív fejlettség az USA-hoz képest (%)	Időszak végi relatív fejlettség az USA-hoz képest (%)	Jelenlegi relatív fejlettség az USA-hoz képest (%)	Felzárkózási időszak hossza (év)	Éves átlagos felzárkózási ütem az USA-hoz képest (százalékpont)
Izrael	1954	1972	10,0	27,2	59,4	62,7	19	1,7
Tajvan	1969	1997	8,5	15,0	57,1	80,7	29	1,5
Szingapúr	1965	2007	8,2	28,1	133,2	168,1	43	2,4
Észtország	2000	2007	8,0	33,5	56,1	61,2	8	2,8
Dél-Korea	1981	2007	7,7	16,7	55,0	67,7	27	1,4
Japán	1950	1991	6,9	19,4	80,7	60,8	42	1,5
Hongkong	1960	2011	6,5	25,3	98,2	95,1	52	1,4
Írország	1987	2007	6,3	53,5	101,6	152,1	21	2,3
Ausztria	1954	1980	4,6	50,2	95,2	85,9	27	1,7
Litvánia	1995	2020	4,2	23,9	62,4	62,3	26	1,5
Lengyelország	1992	2021	4,1	26,3	55,0	55,0	30	1,0
Átlag			6,8	29,0	77,6	86,5	29,5	1,7

Megjegyzés: A fejlettségi adatok 2021. évi fix áras vásárlóerőparitáson számolt (PPP) adatok szerint. Tajvan 2018. évi fix áras (PPP) adatok alapján.

Forrás: Maddison, WD alapján MNB-becsülés

Kelet-Ázsiában az állami szerepvállalás meghatározó volt a sikeres gazdasági konvergencia ösztönzésében. Japánban a fejlesztő állam, vagyis a kapitalista keretek között működő innovatív gazdaságpolitika állt a gyors növekedés háttérében. 1950 és 1991 között 42 éven keresztül átlagosan közel 7 százalékos GDP-növekedést ért el az ország, aminek köszönhetően az egy főre jutó GDP az USA-hoz képest 19,4 százalékról 80,7 százalékára emelkedett.

Az állami szerepvállalás **Dél-Korea** és **Tajvan** esetében is meghatározó volt, kiegészülve a modern feldolgozóipar növekvő jelentőségével. Japánhoz hasonlóan 27-29 évig tudták fenntartani a magas növekedési dinamikát (Dél-Korea: 1981-2007, Tajvan: 1969-1997), aminek segítségével alacsony relatív fejlettségi színtről, 16,7 és 15,0 százalékról 55,0 és 57,1 százalékra emelkedtek az időszak végére.

A szintén kis tigrisként emlegetett két városállamban, **Hongkongban** és **Szingapúrban** is meghatározó volt a központi kormányzat erős szerepvállalása. A magasan képzett munkaerőt és a stratégiai földrajzi adottságaikat kihasználva építettek a szolgáltatószektorra, és tudatosan törekedtek a nemzetközi

kereskedelmi, valamint pénzügyi központtá válásra. Hongkong volt képes a leghosszabb ideig a magas GDP-bővülést fenntartani (1960 és 2011 között 52 évig), aminek segítségével relatív fejlettsége 25,3-ról 98,2 százalékra emelkedett az USA-hoz képest. Szingapúr 1965 és 2007 között 43 éven keresztül átlagosan évi 8,2 százalékos gazdasági bővüléssel 28,1 százalékos relatív fejlettségi szintről 133,2 százalékig növekedett, amivel a történelem egyik legsikeresebb felzárkózását mutatta be.

Az európai példák közül Írországban az amerikai FDI, míg Észtországban a digitalizáció állt a fókuszban. Írország konvergenciája 1987 és 2007 között 21 évet ölelt fel, amely idő alatt 53,5-ről 101,6 százalékra növelte relatív fejlettségét az USA-hoz képest. **Észtország** felzárkózási pályája volt a legrövidebb a vizsgált országok közül (8 év), amit a 2008-2009-es világgazdasági válság akasztott meg. Ugyanakkor érdemes kiemelni, hogy ebben az időszakban évente átlagosan a leggyorsabb felzárkózást valósította meg a vizsgált országok csoportjában (+2,8 százalékpont/év), amivel az USA-hoz viszonyítva 33,5 százalékról 56,1-re emelkedett fejlettsége. A válságot követően tovább folytatódott a felzárkózás, 2021-ben már az USA egy főre jutó GDP-jének 61,2 százalékán állt. Egy másik balti állam, **Litvánia** az 1995 és 2020 közötti 26 évben 23,9 százalékos relatív fejlettségi szintről 62,4 százalékra emelkedett, időközben Észtországot is megelőzve. A litván stratégia középpontjában a külföldi tőke bevonása mellett a kedvező vállalati környezet állt.

Régióink legsikeresebb felzárkózása **Lengyelországhoz köthető**, ahol hatékonyan használták ki az EU csatlakozás és az európai beszállítói láncokba való betagozódás lehetőségeit. 1992 és 2021 között 30 év alatt 26,3 százalékos szintről 55,0-ra emelték relatív fejlettségüket. Lengyelország a 2008-2009-es világválság idején is meg tudta őrizni GDP-növekedését, ami az EU tagállamok között egyedülálló.

2. táblázat: A leszakadó országok növekedési jellemzői

Ország	Időszak kezdete	Időszak vége	Időszaki átlagos GDP változás (%)	Időszak eleji relatív fejlettség az USA-hoz képest (%)	Időszak végi relatív fejlettség az USA-hoz képest (%)	Jelenlegi relatív fejlettség az USA-hoz képest (%)	Leszakadási időszak hossza (év)	Éves átlagos relatív fejlettség csökkenés (százalékpont)
Görögország	2008	2013	-5,0	65,9	48,3	45,4	5	-3,5
Libanon	1975	1989	-1,5	69,6	11,7	20,6	14	-4,1
Irán	1976	1989	-1,4	58,7	21,7	23,8	13	-2,8
Argentína	1981	1990	-1,1	57,7	35,3	34,1	9	-2,5
Átlag			-2,2	63,0	29,2	31,0	10,3	-3,3

Megjegyzés: A fejlettségi adatok 2021. évi fix áras vásárlóerőparitáson számolt (PPP) adatok szerint.

Forrás: Maddison, WDI

Ahogy a sikeres felzárkózásra, úgy a közepes jövedelmi csapdára sincs általánosan elfogadott definíció a szakirodalomban. A legtöbb szerző megegyezik abban, hogy a csapda azt jelenti, hogy a gazdasági növekedés a közepes jövedelmi szint felső határánál megtorpan, azonban a közepes fejlettségi besorolás pontos mértékével kapcsolatban nincs egyetértés. Ezt vizsgálták Eichengreen és szerzőtársai ([2012](#), [2013](#)), Aiyar és szerzőtársai ([2013](#)), illetve Agenor és Canuto ([2012](#)) is némileg eltérő megközelítéssel. A fejlett státusz elérése tehát nem automatikus, a hosszú távon is sikeres gazdasági felzárkózáshoz a strukturális, minőségi és intézményi tényezők folyamatos fejlesztése egyaránt szükséges.

A vizsgált leszakadó országok gazdasága átlagosan évi 2,2 százalékkal zsugorodott. A vizsgált időszakokban évente átlagosan 3,3 százalékponttal szakadtak le az Egyesült Államok fejlettségi szintjétől. A konvergencia megfordulására általában a háborúk, katasztrófák mellett a nyersanyagbevételektől való túlzott függőség vagy a szükséges strukturális reformok elmaradása vezethet.

Görögország esetében a strukturális reformok elmaradása nemcsak a konvergencia megtorpanásához, de a fejlettségi szint negyedének elvesztéséhez is vezetett. A görög gazdaság válságát elsősorban belső egyensúlytalanságok váltották ki, amire ráerősített a 2008-09-es globális pénzügyi válság is. A recessziót megelőzően az ország élénk növekedést mutatott, ugyanakkor ezt folyamatos – átlagosan a GDP 6 százalékát is meghaladó – költségvetési hiány és magas államadósság mellett tudta csak elérni. Görögország felkészületlenül csatlakozott a

monetáris unióhoz, a később is elmaradó strukturális reformok pedig az egyensúlytalanságok mélyüléséhez és bizalomvesztéshez vezettek. Az alacsony belföldi megtakarítások következtében az államadósságot nem lehetett tovább finanszírozni hazai forrásokból, így a folyó fizetési mérleg hiánya is megugrott. A súlyos ikerdeficit és a sikertelen válságkezelés következtében Görögország fejlettsége az USA-hoz viszonyítva 2008 és 2013 között 65,9 százalékról 48,3 százalékra esett.

Argentínában évtizedek óta a strukturális reformok halogatása zajlik. A kedvező időszakokat válság, megszorítások és olykor államcsőd követi. Argentína fejlettsége 1981-től kezdve 1990-ig az USA-hoz viszonyított 57,7 százalékról 35,3-ra esett, majd később ugyan kisebb mértékben, de megismétlődött a forgatókönyv. 2012-2020 között az időközben 45,3 százalékra emelkedett relatív fejlettségi mutató ismét leszakadást jelzett, és 33,0 százalékra csökkent.

1979-es forradalmat Iránban a politikai berendezkedés nagymértékű átalakulása követte, ami többek között a világkereskedelemtől való elzárkózáshoz vezetett. Irán 1977-től 1989-ig évente átlagosan 2,8 százalékot veszített relatív fejlettségéből (az USA szintjének 58,7 százalékaról 21,7-ra esett), miközben éves szinten 1,4 százalékot zsugorodott gazdasága. **Libanon** a folyamatos polgárháborús helyzetnek köszönhetően képtelen korábbi fejlettségi szintjét megközelíteni. 69,6 százalékos relatív fejlettségi szintről 15 év alatt 1974 és 1989 között 11,7 százalékra zuhant vissza, ami évente átlagosan 4,1 százalékpontos lemaradást jelentett.

A nemzetközi tapasztalatok szerint tehát a fenntartható felzárkózás feltétele az intenzív, termelékenység alapú növekedés. A neoklasszikus elmélettel szemben a felzárkózási folyamat nem automatikus, hanem csak helyes gazdaságpolitika mellett mehet végbe. A gyakran emlegetett sikeres felzárkózó országok, mint Japán és az ázsiai kis tigrisek (Dél-Korea, Hongkong, Szingapúr és Tajvan) mellett új, földrajzi és társadalmi szempontból is közelebbi sikeres felzárkózási szakaszon túl lévő országokat is azonosíthatunk. Észtország, Lengyelország és Litvánia sikerei mindezek mellett időben is közeli, ami még fontosabbá teszi őket a hazai felzárkózáshoz szükséges tényezők azonosításához. A digitalizációra, a vállalati környezet javítására és a magas hozzáadott értékű tevékenységekre épülő modelljeik jó példát mutatnak a fenntartható felzárkózás megvalósításához. A recepteket azonban minden országnak a saját körülményeihez kell igazítani.

„Szerkesztett formában megjelent a Világ gazdaság.hu oldalon 2023. június 30-án”

